

ИНТЕРВЈУ СО ПОЕТОТ КОЈ НЕ УСПЕА ДА УМРЕ

(Реквием за Гане Тодоровски, последниот великан на македонската култура)

Една година од смртта на Гане Тодоровски (1929-2010)

ЛУСИ КАРАНИКОЛОВА

Апстракт

Оваа статија нуди на показ интервју-мистификација со поетот Гане Тодоровски.

Претпоставениот дијалог меѓу новинарката и „последниот великан на македонската култура“ се движи низ медиумско-поетолошката магистрала: почетоците на поетската активност, исклучителниот придонес на Тодоровски во „светот на неологизмите“, урбаниот корпус во неговата поезија, сликата за жената и поетскиот третман на жената, македонистината и, конечно, поетскиот долг на големиот поет и уважен професор: „КОИ ВЕЧНОСТА ПРЕКУ ЧОВЕЧНОСТА!“.

Тенденција на трудов е да се укаже на податноста на поезијата таа да биде претставена преку мас-медиумите, појава која подолг период отсуствува од нашата културна и медиумска стварност.

Клучни зборови: *поезија, интервју, мас-медиуми.*

1. ПРИСТАП

Ова интервју е имагинарно. Претпоставен дијалог со големиот поет и драг професор Гане Тодоровски. Во име на поезијата и податноста таа да биде претставена преку масовните медиуми и повеќе од сè, како благодарност што го имавме. Велам, имавме, а не го признавам за мртов. Ке речам и „почина“, а не успеа да умре. И сигурна сум, така мислат сите добри познавачи на поетот и научникот и на она што тој остави зад себе.

На 22-ри мај 2010-та година, рано попладне, електронските медиуми ја објавија веста за смртта на академик Гане Тодоровски. Целта на ова мое излагање не е да подвлечам дека медиумите отстапија малку простор за немилата вест, ниту пак дека ни еден електронски или печатен медиум не најде за потребно да даде опширен приказ за неговите заслуги, не само во сферата на поезијата и културата туку и во другите области на општественото живеење. Немам намера ниту да ги критикувам, дури ни националниот радио-дифузен сервис МРТВ, кој можеше тоа да го направи, како во добрите стари социјалистички времиња. Немам таква намера зашто што и да се направеше ќе беше малку. Ќе беше многу малку по однос на натежнатиот впечаток за „присутноста на неговата отсутност“, како што беше рекол Атанас Вангелов на комеморацијата во МАНУ, по повод смртта на Гане Тодоровски.

Сакам само да предочам и покажам дека и поезијата може да биде дел од нашите секојдневни дози медиумски информации.. Ако ништо друго, барем ќе нè облагороди и ќе нè натера да веруваме дека нашето капиталистичко секојдневие добива на квалитет. А тоа е најмалку што таа, поезијата, може да го „стори“ за човека.

2. ЗА ИНТЕРВЈУТО

Интервјуто е најчеста новинарска форма на испитување на некоја личност, со намера да се добијат саканите информации, интересни за читателите. Целта на интервјуто во новинарството е, преку новинарските текстови или радиските и телевизиските прилози со политичари или личности од јавен интерес да влијае на јавното мислење

Ова имагинарно интервју со поетот Гане Тодоровски § го „доверувам“ на новинарката Ивана Тасев, која лично не ја познавам, но не пропуштам ниту еден нејзин текст во „Теа модерна“, неделникот за паметни и модерни. Нејзин интерес, барем во последните неколку месеци се интервјуа со различни личности, претежно од културниот живот на Република Македонија. Прашањата на оваа новинарка се непосредни и ретко некогаш директни, но затоа пак, секогаш успева да го „извлече“ најдоброто од својот соговорник, за тој да „разголи“ пред јавноста, секако, во доменот на пристојноста, нешто што дотогаш не било кажано.

Новинарката ќе разговара со мртвиот поет како да е жив, во мое име и со мој концепт. Таа ќе прашува, поетот ќе одговара. Ќе има обид за подражавање и на манирот на Тасев и на едноставниот вокабулар на Гане Тодоровски. И се разбира, идеите се мои, прашањата и одговорите, исто така. При сè што ќе се обидам да ги имитирам, молам, да ја прифатите за реална и искрена мојата дребност и по однос на прашањата на новинарката и особено по однос на репликите на поетот.

И конечно, еве го интервјуто, кое, претпоставуваме, е објавено во неделникот „Теа модерна“, па како таков, Вие го слушате, а јас Ви го читам.

3. *ИНТЕРВЈУ*

3.1. НАДНАСЛОВ-НЕШТО ПОИНАКУ - Гане Тодоровски, македонскиот „господар“ на поетскиот збор

НАСЛОВ - „СТОКМЕНОСТА НА ЗБОРОТ Е ДОАЃА ОД УМЕШНОСТА ТОЈ ДА СЕ ВООБЛИЧИ“

- Почетокот на Вашиот поход во поезијата е во далечната 1951 година, со стихозбирката „Во утрините“. На што се должи, ќе си дозволам така да ја наречам, Вашата храброст, во тоа време, во услови на масовна колктивизација и национализација, индивидуалното да го наметнете над колективното.
- Да, тоа беше одамна, пред речиси 6 децении. Знаете, во уметноста воопшто, па и во поезијата, стегите од кој било тип можат да бидат само декларативни. Само ќе ве потсетам на апсолутизмот во времето на францускиот крал Луј XIV-ти од 17-от век. Тогаш, постоеле строги правила дури и по однос на тоа-како да се пишува литература. Времето покажа, а тоа го тврдеше своевременно и Никола Боало дека, најпрославени ќе бидат оние поети, односно драматурзи кои го слушаат повеќе својот внатрешен порив, оние кои пишуваат по „диктат на срцето“. Или, еве ви уште поееклатантен пример: неукниот македонски народен пејач континуирано создавал поезија и, иако немал никакви познавања од метрика и верс, таа поезија беше едноставно совршениот урнек за нашиот помлад Миладинов и подоцна за Коле Неделковски и, се разбира за Кочо Рацин. Тоа е темелот на нашата поезија. Значи, сакам да речам дека не сум направил ништо невообичаено туку само се послушав себеси.
- „Непрегор“, „неизгор“, „непребол“, „непремолк“; или: „непобедници-непоразени“, или пак: „несонка“, „немир-немирлика“, „зелена неспокојничка“, „стравлива самотија“, „неротка“, „неродна полска висотија“. Како го „исковавте“ овој и не само овој неповторлив поетски раскош? Како ја постигнувате дотераноста на зборот, на стихот?
- Стокменоста на зборот доаѓа од умешноста тој да се вообличи. Умешноста пак, бара ерудиција, искуство и секако, главната состојка-желба, порив. Тоа е исто. Без тоа не се може, зашто не секој долгогодишен научник по поетика станува поет. Впрочем, нема доволно зборови да се објасни-како се раѓа поетскиот збор.

Авантурата во светот на неологизмите ја започнав со втората поетска книга „Тревожни звуци“ (Тодоровски,1954). Критичката јавност особено реагираше на кованиците во препевот на „Гарванот“ на Едгар Алан По. Спонтано, тој процес продолжи и во „Спокоен чекор“ (Тодоровски,1956), каде што е поместена песната „Седум навраќања кон мотивот трепетлика“, чии синтагми ги акцентиравте. Имено, сакам да речам дека ние, генерацијата поети и писатели што создаваше непосредно по Втората војна први ги почувствувавме „детските болести“ на младиот литературен јазик, па секој правеше најдобро што знаеше и умееше.

- **Професоре скромни сте! Големите секогаш се обични и достапни... Нејсе, отсекогаш ме провоцирал урбаниот корпус во Вашата поезија. И за него ли ќе речете дека беше природно да се испее токму во годината непосредно по скопскиот земјотрес?**
- Секако. Сè што се создаде тогаш, па и секогаш е во духот на Аристотеловиот mimesis. Знаете, не го измисливме ние светот и векот, ниту пак уметноста.
- **„Привлечна треба мојата песна да биде/со троа смев, па троа гнев, па троа грев.../И: Ако си тргнал да стануваш поет/научи се да не премолчуваш/научи се како се бдее додека спијат другите/...Ако си тргнал да стануваш поет,/крстот под мишка,/и молкома,/и молкома,/кон своето распјатие“** (Тодоровски, 1990:175) Умеете ли професоре никогаш да не премолчите и, толку ли е тешко да се создава поезија?
- Поетот кажува на премолчан начин. Во тоа е неговата предност. А зборот, зборот, па знаете, јас родив деца, но ги роди мојата сопруга. Зборот се раѓаше како и моите деца. Но, на моите плеќи. Не е лесно, но е убаво. Многу убаво. Како децата.
- **Опеавте многу личности, од историјата, од нашата културна историја, Ваши и наши современици. Но и многу жени. „Златната Јулија“–златото родено во Златец, па „Песната за Загорка“, за „Зага загатка и гатка/... за Загорка, која е најгорка кога е слатка“** (Тодоровски, 1990:144,145,265) Речиси нигде не отсуствува вашата супериорност да „се играте со зборовите“. Повторно зборот, неизбежен е, нели?
- Ја одразував во моментот актуелната стварнаст. На мој начин. Велите супериорен. Каков и да е мој е, мислам на начинот. А жените?! Жените се неизбежни во поезијата. Не мора да станува збор за еротски мотиви, иако тоа не е грев, но творештвото, литературата, уметноста не ќе ги бидеше ако не беше жената.. Ако не е непосредна инспирација, тогаш таа е муза, или пак

подржателка на работата на уметникот. Знаете, Толстој беше гроф и беше женет за Софија Андреевна, образована жена, ќерка на московски лекар. Не само што ги препрочитуваше неговите манускрипти, туку таа, на прсти, во работната соба во Јасна Полјана, му ги носеше омилените колачи. Молкома, без збор. Поетот без жена не може да живее. Па, макар била таа и Лаура на Петрарка. Еднаш видена...

- **Значи, ако Адам не ја откинеш Ева од своето ребро, ќе ја измислеше?**
- Бездруго, не ќе му преостанеше друго.
- **Во 1987-та година, во книгата „Неволицы, неверицы, несоницы“ ја објавивте песната „Македонци“. Велите: „...Нашево постоење е само наш инат/...стига да сфатиме дека постојано треба преку она/ *Timeo Danaos et dona ferentes!* да си се вардиме./Не ни се нужни победи нам/ Наше е да се издржи“ (Тодоровски, 1990:339) **Мошне пророчки звучат овие стихови професоре! Визионерски!****
- Па и Петре Андреевски го напиша романот „Пиреј“ седум години пред мојата песна. Ќе речам, па можеби и ќе повторам-поетскиот сензибилитет, ранливоста на човекот во поетот, чувствувањето и сочувствувањето-еве, веројатно тоа ме натерало да ги испеам овие стихови, кои вам, на помладите ви зазвучија пророчки. Но, иако тогаш, во 1987-та сè уште имавме соживот во југословенската заедница, раскиот можеше да се претпостави. Освен тоа, нели сме Македонци, та за нас најмногу е присушта максимата дека „Историјата се повторува, само јунаците се менуваат!“
- **„Палавев, пиев пеев/Зборој сеев ветрој жнеев/најбогатник божем некој/цел се раздав на веков“ (Тодоровски, 1990:272) Стиховите од Вашата „Епитаф“. Сте ја напишале уште во 1984-та. Зошто толку рано? Па и Кирил Пејчиновиќ тоа го стори само 10 години пред смртта! Сега сме 2011-та.**
- Песната е составен дел од стихозборката „Снеубавен ден“ (Тодоровски, 1974). Во неа е поместена родокрајна, сентиментална, љубовна лирика. Па нека биде во неа и оваа „Епитаф“, си реков. Општиот тон на книгата беше таков, не визионерски.
- **Професоре, голем поету, свесен ли сте дека не се умира лесно? Барем не Гане Тодоровски?**
- Одамна го завештив мојот поетски долг-„**КОН ВЕЧНОСТА ПРЕКУ ЧОВЕЧНОСТА!**“ (Тодоровски, 1990:161) Веројатно ќе умрам кога тој ќе се прекрши!!!

Овде е крајот на интервјуто со Гане Тодоровски. Новинарката му се заблагодарува на поетот, се поздравуваат и тој, поетот, достоинствено, со својот спокоен чекор го напушта местото на разговорот.

4. КОМЕНТАР

Сакам да верувам дека поезијата е податна за третман во мас-медиумите. Заправо, сигурна сум дека тоа е можно. И веќе никој нема да смее да ми рече дека време за поезија е само третата третина од месец август. Време за поезија е секогаш.

Медиумските податоци по однос на поезијата, барем во нашата македонска средина имаат главно информативен карактер. Поетски текстови, надвор од интегрални стихозбирки можат да се сретнат уште во списанијата за деца од предучилишна и раночулишна возраст.

Дури и државната политика во оваа смисла е афирмативна, зашто Министерството за култура еднаш годишно, на конкурс доделува субвенции, меѓу другото и за печатење поезија.

Причините за феноменот на отсуството на поезијата од мас-медиумите можат да бидат вакви или онакви, но не и ненадминливи. Дека поезијата може да има соодветен третман, барем во пишуван медиум и тоа така што да биде читлива не е доказ само опусот на Гане Тодоровски. Секој поет е вреден да биде читан. Зашто имено, иако поезијата ја има субјективноста како доминантен белег, нејзина исконска цел е да се приопшти на масата, заради естетска сатисфакција. Човекот тоа го заслужува. Само треба да се изнајде начин за тоа да се случи! Тоа е потребно...

INTERVIEW WITH THE POET WHO FALIED TO DIE

(Requiem for Gane Todorovski, the last The Great in Macedonian Culture)

The text was read at the International scientific symposium "Poetry and the mass media" of 49 Struga Poetry Evenings, 2010

LUSI KARANIKOLOVA, Ph. D.

SUMMARY

This article represents an interview-mystification with the poet Gane Todorovski.

Supposed dialogue between the journalist and the last The Great in Macedonian culture moves through the media-poetic highway: the beginning of poetic activity, extraordinary contribution of Todorovski in the world of neologismes, urban corpus in his poetry, the image of woman and poetic treatment of women, Macedonian issues, and finally poetic debt of the great poet and a respected professor: "Toward eternity by humanity".

Tendency of this paper is to indicate the suitability of Poetry to be represented by mass-media, a phenomenon that for longer period of time is absent from our cultural and media reality.

Keywords: *poetry, interview, mass media.*

Користена литература:

1. Гане Тодоровски: *Поезија, Наша книга*, Скопје, 1990 година;
2. <http://www.google.com/search?q=intervju>

